

ТУРСКА КАО ФАКТОР РЕГИОНАЛНЕ САРАДЊЕ СА ДРЖАВАМА ОБУХВАЋЕНИМ ПРОЦЕСОМ СТАБИЛИЗАЦИЈЕ И ПРИДРУЖИВАЊА

Duško Glodić

Turkey as a player in regional cooperation with the countries involved in the stabilisation and association process

***Abstract:** This article explores the role of Turkey as a regional cooperation player in the framework of the European integration process. The regional cooperation with candidate and potential candidate countries is one of obligations of the Western Balkans States, stemming from stabilisation and association agreements, and the cooperation is a political criterion to be fulfilled in order to accede to the European Union. Turkey is an important military, political and economic partner to the European Union, and, being inspired by the neo-ottomanism doctrine, it has played a significant role in the Western Balkans region. However, responsible political leaders of these countries should identify their own State and national interests and pursue bilateral cooperation according to the principles of equality and reciprocity.*

***Key words:** Regional Cooperation, Stabilisation and Association Process, European Integration, Neo-ottomanism.*

***Анстракт:** У раду је представљен значај Турске као фактора регионалне сарадње у процесу европских интеграција. Регионална сарадња са државама кандидатима и потенцијалним кандидатима за чланство представља обавезу држава Западног Балкана из споразума о стабилизацији и придруживању и један је од политичких услова за приступање Европској унији. Турска је битан војни, политички и економски партнер Европске уније и, исниписана доктрином неоосманизма, игра све значајнију улогу на подручју Западног Балкана. Ипак, одговорно политичко руководство би требало да препозна државне и националне интересе у односима са Турском и да билатералне односе граде по принципу равноправности и обостраних интереса. 10*

***Кључне ријечи:** регионална сарадња, Процес стабилизације и придруживања, европске интеграције, неоосманизам.*

* Дирекција за европске интеграције Савјета министара БиХ.

1. Увод

Пратеће обиљежје процеса интегрисања одређене државе у Европску унију јесте постављање различитих приступних услова. То условљавање је одређено у форми критерија које држава која тежи чланству у овој организацији треба да испуни. Са становишта остварених резултата условљавања у државама које су раније приступиле Унији, већина писаца оцјењује овај инструмент као веома дјелотворан.

Услови интегрисања у Европску унију су принципијелно одређени тзв. Копенхагеншким критеријима из 1993. године према којима је држава кандидат обавезна да, ради стицања пуноправног чланства у Европској унији, постигне одговарајући ниво демократије и успостави слободно тржиште које је конкурентно на нивоу унутрашњег тржишта, као и да успјешно имплементира *acquis* Уније.¹

Посебан сегмент политичког условљавања јесте успостављање регионалне сарадње и добросусједских односа. Овај услов се посебно издиференцирао у оквиру Процеса стабилизације и придруживања као посебно дизајниране политике Европске уније према државама Западног Балкана и њиховим сусједима из Југоисточне Европе. Овај рад има за циљ да регионалну сарадњу сагледа из угла односа Турске, као држава кандидата за чланство у Унији, према балканским државама које такође имају аспирације за чланство у европској организацији. С тога ћемо, на првом мјесту, укратко представити политичко условљавање у контексту приближавања Европској унији, затим ћемо размотрити мјесто и значај регионалне сарадње као посебне обавезе проистекле из Процеса стабилизације и приступања, да би смо дали завршни осврт на дјеловање Турске као фактора ове сарадње.

2. Политичко условљавање у процесу европских интеграција

Европска унија, проистекла из Европских заједница, током друге половине 20. вијека афирмисала се као специфичан ентитет који обухвата више држава чланица и у оквиру којег се успоставила јединствена политичка, правна и економска структура те који располаже сопственим правним системом и политичком моћи. Европска унија као израз воље држава чланица *да поставе темеље за још ближу заједницу наро-*

¹ Christophe Hillion, 'The Copenhagen Criteria and their Progeny', in: Christophe Hillion (ed.), *EU Enlargement: A Legal Approach*, Hart Publishing, Oxford and Portland Oregon, 2004, p. 2.

да *Европе*, како то утврђује преамбула Уговора о функционисању Европске уније, располаже сопственим институционалним оквиром који јој омогућава функционисање на основу оснивачких уговора.² Међутим, пројекат европске изградње није статичког карактера. Ријеч је о динамичном феномену који се истовремено продубљује повезујући све ближе чланице Уније и проширује укључујући нове државе чланице. Овај интеграцијски процес је у већинском јавном мњењу оцијењен као позитиван тренд те све већи број држава европског континента настоји да се нађе у окриљу Уније сматрајући да тиме остварује значајне економске, политичке и безбједносне предности.³ Ипак, пошто је ријеч о посебном клубу држава, учлањење није једноставан процес. Оно је фазно одређено и почива на испуњавању низа услова политичке, друштвене, економске и правне природе.

Политички услови који се могу сумирати у захтјевима за изградњу демократског и плуралног политичког система у коме се гарантују права и слободе човјека и грађанина представљају оквир за усклађивање на унутрашњем плану. Политичко условљавање се, ипак, не ограничава само на унутрашњи политички живот, већ добија и одређени израз у домену међународних односа, а посебно на регионалном плану.⁴

Постављање политичких услова и критерија које треба да задовоље државе које теже ка чланству у Европској унији замишљено је као комплементарно обавези задовољавања стандарда економске и правне природе, као природна допуна испуњавања различитих техничких стандарда које администрација и привредни и друштвени чиниоци одређене земље морају да постигну. Политичка условљеност је своју посебну димензију и значај добила у вези са тзв. источним проширењем Европске уније из 2004. и 2007. године којим су биле обухваћене земље бившег Источног лагера. Битан сегмент њиховог приступања је била, поред економске транзиције и трансформације, и прелазак са монопартијског ауторитарног система реалсоцијалистичке провенијенције ка систему

² О историјском развоју европских интеграција шире види код: Бранко М. Ракић, *За Европу је потребно време: о преурањеном покушају успостављања европске политичке интеграције*, Правни факултет у Београду, Београд, 2009, стр. 7-22; Maurice Vaïsse, *Les relations internationales depuis 1945*, 10e édition, Armand Colin, Paris, 2005, pp. 34-38.

³ Тренутно су кандидати за чланство у Европској унији: Хрватска, Турска, Исланд, Македонија и Црна Гора. Потенцијални кандидати су Србија, Босна и Херцеговина и Албанија. Улазак Хрватске у Унију је приједлогом приступног споразума предвиђен за 1.7.2013. године.

⁴ О условљавању у контексту приступања Европској унији види шире код: Heather Grabbe, 'European Union Conditionality and the *acquis communautaire*,' in: *International Political Science Review*, Vol 23, No. 3, 2002.

плуралне грађанске демократије. Демократизација унутрашњих односа морала је да прати и увођење западњачког либералног духа и у међународне односе.⁵

У садашњем развоју Европске уније, упркос економској кризи и потреби за структуралним привредним прилагођавањима појединих чланица, посебно захтијеван подухват представља укључивање држава Западног Балкана⁶ и Републике Турске у пуноправно чланство ове организације. Још важеће обећање Европског савјета из 2000. године према коме: „Европски савјет потврђује да његов циљ остаје што је могуће потпуније интегрисање земаља регије у политички и економски систем Европе ... Све земље у питању су потенцијални кандидати за чланство у Европској унији“⁷ представља чаробну политичку мантру која је у центру европске политике према регији, а и окосница унутрашње и спољне политике ових држава.

Дјеловање Европске уније као цјелине и њених чланица се одвија унутар тзв. регионалног приступа који свој зачетак налази у *Rayamont Process for Stability and Good Neighbourliness* који је покренут 1996. године, а посебан редизајн је примењен 1997. када је успостављен регионални приступ као оквирна политика односа са државама из Југоисточне Европе, прије свега Западног Балкана. Овај регионални приступ је дефинисао неколико стубова дјеловања: финансијску помоћ (тренутно је актуелан инструмент за предприступну помоћ – ИРА за коју је у периоду 2007 – 2013. планирано 11,5 милијарди евра⁸), једностране трговинске повластице и закључивање споразума о оснаженој сарадњи и успостављању придруживања који су реализовани у форми споразума о стабилизацији и придруживању. Сваки од ових стубова се огледа у мање или више конкретної погодности за државе регије, али уживање ових погодности је стриктно повезано са испуњавањем постављених услова.⁹ Завршна декларација Загребачког самита из 2000. је, између осталог, утврдила да се морају чинити напори са циљем успостављања

⁵ О Процесу стабилизације и придруживања више види на: http://ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/accession_process/how_does_a_country_join_the_eu/sap/index_en.htm, 12.11.2011.

⁶ Западни Балкан је термин којим се означава дио југо-источне Европе и обухвата Србију, Босну и Херцеговину, Црну Гору, Хрватску, Македонију и Албанију.

⁷ Santa Maria de Feira European Council 19 and 20 June 2000, Conclusion of the Presidency, pp. 10 - 11, available at: http://www.europarl.eu.int/summits/fei1_en.htm, 13.03.2005.

⁸ Règlement (CE) N° 1085/2006 du Conseil du 17 juillet 2006 établissant un instrument d'aide de préadhésion (IAP), *Journal Officiel de l'Union Européenne*, L 210/82.

⁹ Arolda Elbanasi, 'EU enlargement in the Western Balkans: strategies of borrowing and inventing,' in: *Journal of Southern Europe and the Balkans*, Vol. 10, No. 3, December 2008, p. 296.

политике добросусједских односа.¹⁰ Иако није једноставно остваривање појединих услова, основни постулат на коме почива оправдање политичког условљавања је заснован на калкулацији евентуалних користи које одређена страна остварује уколико испоштује услове које јој поставља друга страна. Показало се да стављање у изглед одређених користи јасно доводи до прихватања постављених услова и њихове имплементације. У ситуацији када се ови услови не чине нарочито компатибилним са дефинисаним националним или државним интересима, владајући кругови истицањем претпостављених користи настоје да изврше легитимизацију прихватања ових услова пред бирачким тијелом.¹¹

Међутим, политичке и економске прилике, а у одређеној мјери недоумице цивилизацијске и културалне природе, бацају сјену на ентузијазам за даље ширење Уније. С тога европска политика и бриселска технократија настоје да пронађу адекватан одговор за ублажавања феномена познатог као *fatigue d'élargissement*. Политика условљавања је постала саставни елемент политике проширења и основно оруђе њеног остваривања. Политички притисак, често волунтаристички мотивисан, на доносиоце одлука да своја одређења и званичне ставове држава којима руководе профилишу у одређеном правцу, користи се као инструмент укључивања у европску политичку матрицу. Вриједним помена нам се чини приказ политике условљавања коју Anastakis сумарно представља на сљедећи начин:

„ЕУ (а) додаје, иако потребне, политичке услове и критерије слабијим или слабовољнијим партнерима и истиче „путовање“ више од исхода приступања, што утиче на кредибилност стратегије, (б) мијеша заједно нормативне, функционалне и реалполитичке захтјеве у избору својих услова, што утиче на јасноћу њених намјера, (ц) проводи, у појединим случајевима, ригорозну оцјену усклађености, а у другим случајевима, прилагођеније и прагматичније оцјењивање зарад очувања мира и избјегавања безбједносних ризика, што утиче на конзистентност процеса.“¹² Овај опис веома илустративно приказује контрадикторност и контроверзност европске политике условљавања.

¹⁰ Final declaration of Zagreb Summit 24 November 2000, p. 1, available at: http://europa.eu.int/comm/external_relations/see/sum_11_00/statement.htm, 13.03.2005.

¹¹ Tine Freyburg, Solveig Richter, 'National identity matters: the limited impact of EU political conditionality in the Western Balkans,' in: *Journal of European Public Policy*, Vol. 17, No. 2, March 2010, p. 265.

¹² Othon Anastakis, 'The EU's political conditionality in the Western Balkans: towards a more pragmatic approach,' in: *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 8, No. 4, December 2008, p. 366.

Принцип политичког условљавања максималне резултате даје када се у изглед стављају добробити чланства у Европској унији које је потребно заслужити. Ипак, вођена искуством из претходних процеса проширења, Европска унија услове поставља строжије и уводи снажније механизме и модалитете за надзор њихове имплементације.¹³

Подршка политичких елита процесу европског интегрисања, било да је она суштинска или декларативна, постала је додатни моменат који ојачава *circulus vitiosus* политичког условљавања. С друге стране, проширење на земље Западног Балкана је много неизвјесније како у погледу обима захтјева и обавеза које се постављају пред државе чланице, тако и у погледу нејасне динамике и редосљеда одвијања цијелог процеса.¹⁴ Након што је договорено приступање Републике Хрватске за 1. јул 2013. године, показује да је напуштен приступ пријема држава *en masse* као што је то био случај у великом петом проширењу. Мада је евентуална реализације неког новог пријема након уласка Хрватске и Исланда у Унију, крајње неизвјесна и непредвидива, ипак моментум политичког условљавања зарад чланства у Унији, остаје изражен на реал-политичком плану.

3. Регионална сарадња као обавеза из Процеса стабилизације и придруживању

Регионална сарадња показује већи степен посвећености различитих међународних актера рјешавању отворених политичких питања у регији. Такође, ова сарадња подразумијева не једино и самостално дјеловање држава из регије, већ и значајну инволвираност и иностраних субјеката у лику моћнијих држава и појединих регионалних и међународних организација (Уједињене нације, НАТО, Европска унија, Савјет Европе, ОБСЕ, ОЕЦД). Значајно средство за промовисање и инсистирање на регионалној сарадњи је и успостављање одређених институционалних оквира за њено остваривање. То је у првом реду свесрдна европска подршка Пакту за стабилност, на чијим темељима је успостављен функционалнији и оперативнији Савјет за регионалну сарадњу 2008. године.¹⁵ Ради усаглашеног међународног приступа неопходна је и коор-

¹³ European Commission, *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council / Enlargement Strategy and Main Challenges 2010 – 2011*, COM (2011) 666 final, Brussels, 12.10.2011, pp. 7 – 9.

¹⁴ Arolda Elbanasi, 'EU enlargement in the Western Balkans: strategies of borrowing and inventing,' in: *Journal of Southern Europe and the Balkans*, Vol. 10, No. 3, December 2008, p. 305.

¹⁵ Statute of the Regional Co-operation Council (RCC), http://www.rcc.int/docs_archive/19# 12.11.2011.

динација њиховог дјеловања која се остварује кроз разне форуме и регионалне иницијативе. Ипак, поједини аутори указују на тренд тзв. замора од сарадње који захвата не једино нестабилна политичка вођства држава регије, већ и значајне међународне чиниоце.¹⁶ Недостатак финансијских средстава за одређене иностране субјекте да дјелују на подручју регије, свакако ће отворити простор за повећани ангажман и оснажено присуство неких регионалних актера попут Републике Турске која има јасне циљеве и опипљиве интересе за активно присуство у регији.

Формално правни оквир међународноправне природе који служи за обавезивање на остваривање регионалне сарадње, као посебног вида политичког условљавања, уређен је споразумима о стабилизацији и придруживању које су са Унијом и њеним државама чланицама склопиле све државе Западног Балкана.¹⁷ Ови споразуми чине један од битних елемената на којима се заснива Процес стабилизације и придруживања. Један од више циљева придруживања на основу споразума о стабилизацији и придруживању је јачање регионалне сарадње у свим областима обухваћеним овим споразумом.¹⁸

Као примјер нормативног уређења обавезе регионалне сарадње навешћемо примјер Споразума о стабилизацији и придруживању који је

¹⁶ Arolda Elbanasi, 'EU enlargement in the Western Balkans: strategies of borrowing and inventing,' in: *Journal of Southern Europe and the Balkans*, Vol. 10, No. 3, December 2008, p. 298.

¹⁷ О општим карактеристикама споразума о стабилизацији и придруживању шире види код: Dominique Hanf, Pablo Dengler, *Accords d'associations*, Research Papers in Law, College of Europe/Collège d'Europe, 1/2004; David Phinnemore, 'Stabilisation and Association Agreements: Europe Agreements for the Western Balkans,' *European Foreign Affairs Review*, No. 8/2003; Denys Simon, *Le système juridique communautaire* (3rd edition), Presses Universitaire de France, Paris, 2001, p. 348; Paul Craig & Gráinne de Búrca, *EU Law: Text, Cases and Materials*, 3rd Edition, Oxford University Press, Oxford, 2003, p. 435.

¹⁸ Члан 1, став 2, Споразума о стабилизацији и придруживању између Европских заједница и њихових држава чланица, с једне стране, и Босне и Херцеговине, с друге стране, („Службени гласник БиХ – Међународни уговори“ број 10/08) предвиђа следеће циљеве придруживања: (а) подржавање напора Босне и Херцеговине у јачању демократије и владавине права; (б) допринос политичкој, економској и институционалној стабилности у Босни и Херцеговини те стабилизацији у региону; (с) пружање прикладног оквира за политички дијалог који омогућава развој блиских политичких односа између страна; (д) подржавање напора Босне и Херцеговине у развијању економске и међународне сарадње, између осталог, и усклађивањем њеног законодавства са законодавством Заједнице; (е) подржавање настојања Босне и Херцеговине да доврши прелаз у функционалну тржишну привреду; (ф) промовисање складних економских односа те постепено развијање области слободне трговине између Заједнице и Босне и Херцеговине; (г) јачање регионалне сарадње у свим областима обухваћеним овим споразумом. Сличну формулацију садрже и остали споразуми ове природе који су потписани са државама Западног Балкана.

закључила БиХ са Унијом и њеним државама чланицама. Члан 5. у поглављу које се односи на опште принципе споразума (који у тумачењу овог међународног уговора имају значај *essentialia negotii*) јасно утврђује: „*Међународни и регионални мир и стабилност и развој добросусједских односа и поштовање људских и мањинских права од суштинског су значаја за Процес стабилизације и придруживања.*“ Овом одредбом је регионална сарадња одређена као циљ којем стране треба да теже и као суштински елемент споразума од чијега поштовања ће зависити провођење цјелокупног уговора. Конкретне одредбе о регионалној сарадњи су дате у члановима 14. до 17. Тако члан 14. одређује да ће БиХ активно промовисати регионалну сарадњу и да ће Унија финансијски подржавати конкретне програме сарадње који имају прекограничну димензију. Члан 15. установљава обавезу сарадње са другим државама које су потписале споразуме о стабилизацији и придруживању, док члан 16. предвиђа сарадњу са осталим државама које су обухваћене Процесом стабилизације и придруживања. Ове двије одредбе, дакле, обавезују потписнице споразума о стабилизацији и придруживању да међусобно сарађују и закључују одговарајуће билатералне споразуме. За тему нашег рада посебно је значајно навести члан 17.¹⁹ који стимулише обавезу регионалне сарадње са државама кандидатима за чланство у Европској унији, а које нису обухваћене Процесом стабилизације и придруживања. Дакле, на овај начин је установљена обавеза сарадње са државама које не улазе у круг земаља Западног Балкана, али имају кандидатски статус за чланство у Европској унији. Према садашњем стању ствари то су Исланд и Турска. Интенција ових одредаба је била да се промовише међусобна политичка и економска сарадња свих држава које теже чланству у Европској унији које треба да успоставе добросусједске односе прије него што евентуално постану чланице ове организације. Дакле, државе Западног Балкана су се обавезале да унапређују сарадњу са Турском у свим сегментима који су обухваћени процесом интегрисања у Европску унију. Сарадња са Турском постаје неопходан услов политичке природе, поред тога што је и међународноправна обавеза. Њено остваривање се са великом пажњом вреднује кроз систем годишњег извјештавања о напретку држава према чланству у Европској унији.

¹⁹ Члан 17, став 1. Споразума о стабилизацији и придруживању гласи: Босна и Херцеговина треба да јача сарадњу и закључи уговор о регионалној сарадњи са сваком другом државом кандидатом за приступање Европској унији која није обухваћена Процесом стабилизације и придруживања, у било којој области сарадње коју обухвата овај споразум. Циљ таквог уговора требало би да буде постепено усклађивање билатералних односа између Босне и Херцеговине и те државе са релевантним сегментом односа између Заједнице и њених држава чланица и те државе.

4. Улога Турске у остваривању регионалне сарадње са државама Западног Балкана

Република Турска је примјер државе која има најистрајније аспирације за чланство у европској породици народа. Релације између Турске и њених европских партнера, на првом мјесту Европске уније, директно су предодређене квалитетом Турске као члана НАТО-а почев од 1951. године. Геополитички значај уласка Турске у НАТО детерминисан је њеним положајем у односу на некадашњи Совјетски савез јер је представљала предстражу према источном лагеру захваљујући изласку на Црно море. Такав сплет околности је од Турске направио веома важног америчког савезника те је уживала велику америчку подршку као партнер од посебног значаја, па је њен статус у погледу чланства у Европској унији, иако веома постепено, до данас еволуирао до статуса кандидата. Отварање приступних преговора са Турском јасно је показало одређене званичног Брисела да се покаже да Унија не представља клуб хришћанских држава и да се неутралише теза сукоба цивилизација као детерминанте међународних односа данашњице. Ипак, питање турског учлањења у Унију је оптерећено многим изазовима и отвореним питањима, као и све израженијим противљењима у појединим државама чланицама.²⁰

Први значајан корак приближавања према Европској унији, односно тадашњим Европским заједницама, Турска је учинила 1963. године потписивањем Споразума о придруживању са Европским заједницама (Анкарски споразум). Овај споразум као и остали споразуми о придруживању, попут споразума о стабилизацији и придруживању који су закључени са државама Западног Балкана, има за циљ да постепено успостави придруживање између страна у трговинском смислу и да понуди одговарајући оквир за свеобухватну сарадњу двију страна ради усклађивања правног система Турске са *acquis*-ем Европске уније. Наредни значајан корак је услиједио 1987. године када је Турска поднијела захтјев за пријем у чланство тадашњих Европских заједница, да би јој кандидатски статус био додијељен 1999. године, а приступни преговори са Унијом су отворени 2005. године. Дакле, из овог се види да је између појединих фаза постојао значајан временски размак који се не биљежи у погледу ниједне друге државе која је приступила Унији.²¹

²⁰ Yves Lacoste, *Géopolitique – la longue histoire d'aujourd'hui*, Larousse, Paris, 2006, pp. 96-97.

²¹ European Commission, *Turkey 2011 Progress Report*, SEC(2011) 1201final, Brussels, 12.10.2011, pp. 44 - 45.

Привредни и трговински односи између Уније и Турске се одвијају у оквиру царинске уније успостављене 1995. године. Економска размјена је значајна и динамична. Више од половине турске трговинске размјене се одвија са државама Уније, и трговински биланс је скоро уједначен са мањим дефицитом на страни Турске (нешто мање од 8 милијарди евра). Из свега се види да су у датим институционалним и уговорним оквирима заживјели доста квалитетни облици економске сарадње.²²

Ипак, евентуално приступање Турске Европској унији је досад најконтраверзније питање проширења. Тежина ове проблематике није видљива само кроз сам карактер евентуалног турског чланства и способности Турске да испуни постављене приступне услове и критерије. Проблематика је такође изражена и у контексту спремности Уније да интегрише Турску и да њено чланство прихвати и са вриједносног и цивилизацијског аспекта. Поред овога, јасно се наглашава и демографски изазов који би представљало интегрисање Турске која тренутно има преко 72,5 милион становника са релативно високом стопом природног прираштаја. Ипак, Турска је досад са Унијом остварила значајан степен повезаности успостављањем царинске уније, трговинских односа и других аспеката путем Споразума о придруживању. Као евентуална алтернатива пуноправном чланству помиње се могућност успостављања неког вида привилегованог партнерства чије контуре нису још јасно представљене. Ако би се, пак, привилеговано партнерство показало као неприхватљив концепт за турску страну, вјероватно је да ће Унија примијенити политику постепеног и дуготрајног интегрисања Турске.²³ У посљедњим годинама се, међутим, може уочити одређено слабљење турских аспирација према Европској унији, али се не биљежи одустајања од инструмената сарадње са Унијом и осталим европским државама које су обухваћене политиком проширења.

Што се тиче турског дјеловања на подручју Западног Балкана, Извјештај о напретку Турске за 2011. годину веома позитивно оцјењује турски политички ангажман у региону и сарадњу остварену са државама Западног Балкана. Посебно се помиње то да је Турска интензивирала контакте са државама из регије те да подржава њихов европски пут. Извјештај нарочито поздравља тројни самит шефова држава Турске, Србије и БиХ који се десио у Београду 26. априла 2011. године. Нарочито је поздрављен турски војни ангажман у саставу европске мисије *Althea*

²² Више види на: http://ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/turkey/relation-/index_en.htm, 15.12.2011.

²³ Cemal Karakas, 'Gradual Integration: A New Path to the European Union,' in: *Intereconomics*, July/August 2007, pp. 200-202.

у БиХ, као и учешће у *EULEX* мисији на Косову.²⁴ Наведени дио сам за себе говори о благонаклоности према интензивнијем турском политичком, па и војном ангажману на подручју ових држава.

Без обзира на неизвјесно стање у погледу стицања чланства у Унији, Турска је постала и кроз призму процеса европског интегрисања незаобилазан и потребан партнер у регионалној сарадњи за земље Западног Балкана које теже чланству у Унији, а које су путем горе појашњених одредаба споразума о стабилизацији и придруживању преузеле обавезу да регионалну сарадњу, као један од кључних елемената придруживања, реализују и кроз односе са Турском. Другим ријечима, сарадња са Турском нема једино значај политичког геста и израза економске нужности, већ је и предмет правне обавезе међународног карактера коју државе уговорнице споразума о стабилизацији и придруживању преузимају. Надаље, сарадња са Турском, као и са било којом земљом из регије, озбиљно се разматра приликом оцјењивања напретка држава на европском путу. На тај начин, посвећеност стицању чланства у Европској унији, који су било декларативно, било искрено, изразиле политичке елите држава региона, на неки начин имплицира изградњу свеобухватних и добросусједских односа мирољубиве сарадње са Турском како на билатералном, тако и на регионалном плану.

Међутим, турску спољну политику у посљедњих неколико година карактерише јачање позиционирања турске као регионалног фактора. Овај правац дипломатског и политичког дјеловања означава се као неоосманизам. Иако није једноставно да се понуди нека свеобухватна дефиниција, под неоосманизмом се подразумејева *„комплексна макроидеолошка платформа према којој данашња Турска, као његова легитимна цивилизацијска наследница, треба да реafirмише целокупно духовно, културно и политичко наслеђе Османског царства како би у прерасподели светске моћи и утицаја, која је у току, обезбедила и делотворно играла улогу једног од глобално значајних међународних чинилаца.“*²⁵ Обавеза држава Западног Балкана, међу којима и Србије и Босне и Херцеговине, као и њихова политичка посвећеност вриједностима регионалне сарадње свакако иду на руку новој турској спољнополитичкој оријентацији. Чињеница да ће прихватање Турске као активног и пожељног партнера бити позитивно оцијењено од стране бриселских кругова европске политичке моћи, делује као значајан мотивацијски фактор за балканске “проевропске” политичке снаге.

²⁴ European Commission, *Turkey 2011 Progress Report*, SEC(2011) 1201final, Brussels, 12. 10.2011, pp. 44 – 45.

²⁵ Дарко Танасковић, *Неоосманизам – повратак Турске на Балкан*, ЈП Службени гласник и Службени гласник Републике Српске, Београд, 2010, стр. 8.

Без обзира на постојање повољних и прихватљивих видова сарадње у домену економије, културе, па и политике са Турском, која је освједочена војна сила и растућа економска снага, постоје одређени моменти који са оправдањем изазивају подозривост и резерву према дјеловању партнера из Анадолије. Најбоља илустрација ових не тако позитивних аспеката турског присуства на просторима бивше османске империје су изјаве турског шефа дипломатије Давутоглуа и његово интервенисање у поједине унутрашње ствари земаља регије. Састанци на самиту и посјете привредних делегација само су облици јавног манифестовања оснаженог турског присуства на Балкану, посебно на простору бивше југословенске федерације. Важно је поменути да у овим активностима Турска више има улогу америчког савезника, него ли једног од актера ширег форума европске политичке сцене.²⁶

5. Закључак

У раду смо представили значај развијања регионалне сарадње са државама кандидатима и потенцијалним кандидатима за чланство у Европској унији и појаснили њен карактер као посебног политичког услова из Процеса стабилизације и придруживања. Показали смо на који начин је Турска развила своје аспирације према чланству у Европској унији и представили њихов међународноправни и политички оквир. Коначно смо сагледали значај и природу сарадње коју Турска остварује са земљама Западног Балкана и појаснили утемељење обавезе сарадње у споразумима о стабилизацији и придруживању које су балканске државе закључиле са Унијом. Констатовали смо да стратешки документи Европске комисије позитивно оцјењују ангажман и улогу Турске у земљама Западног Балкана. Такође смо оснажено турско присуство ставили у контекст неоосманизма и појаснили одређене резерве које поједини народи на Балкану имају према овој спољнополитичкој доктрини.

Претпостављамо да ће се Турска у будућности позиционирати као све активнији партнер у државама Западног Балкана. Доносиоци одлука ће се суочити са изазовом да мудро процијене који квалитет и какву врсту односа желе да успоставе са Турском. Чини се да постоји довољан ниво свијести код српских политичара у Босни и Херцеговини, као и код политичара у Србији, да концепт неоосманизма не смије представљати адекватан оквир за изградњу и профилисање односа са Турском. С друге стране, реално сагледавање нас упућује на то да се улога Турске,

²⁶ Ненад Кеџмановић, Будућност Републике Српске у маказима Сједињених држава и Европске уније, у: *Нова српска политичка мисао*, Vol. XVIII (2010), No. 3/4, стр. 53 – 54.

која је у одређеним сегментима неизбјежна, може сматрати прихватљивом под условом да се буде одвијала у оквирима партнерског дјеловања и равноправног односа. Ова сарадња не треба да буде искључиво мотивисана потребом да се задовоље критерије бриселске администрације, већ да се остварује ради легитимних интереса економске и политичке природе који постоје на објема странама.